

STUMPF PÉTER BENCE

Recenzió Nagy Levente: Választás és arányosság című könyvéről¹

Mivel hazai választáspolitikai tankönyvekből korántsem áll rendelkezésre széles kínálat, egy olyan könyv megjelenése, mint Nagy Levente „Választás és arányosság” című munkája, különösen örömteli hír. A szóban forgó mű ugyanis ízig-vérig tankönyv, amely a mandátumelosztási technikák és a hozzájuk kapcsolódó arányossági számítások alapvető tudásanyagát foglalja össze szakszerű, mégis érthető és áttekinthető formában. Ilyen szempontból egyértelműen hiánypótló alkotásról van szó, hiszen a témát talán legalaposabban feldolgozó, és véleményem szerint etalonnak számító „Voksok és mandátumok”² – amelyre a szerző is számos alkalommal hivatkozik – már közel húsz éve íródott. Emiatt a a tavaly megjelent műnek komoly létjogosultsága van tankönyvként, és ezért is nevezhetjük – talán kissé elcsépelet fordulattal élve – hiánypótló műnek.

A könyv alapvetően két nagyobb logikai egységre osztható fel: A mandátumelosztás és az arányossági számítások elméleti, illetve technikai tudásanyagának összefoglalása teszi ki a mű közel kétharmadát. A fennmaradó második rész három esettanulmány formájában, valós választások példáin keresztül szemlélteti az előzőekben tárgyalt mechanizmusokat és eljárásokat. Az első, terjedelmesebb rész, a mandátumelosztási módszerek részletes leírása előtt egy tömör elméleti bevezetéssel indul, amely a választások alapelveit és alapvető funkcióit ismerteti. Itt és a továbbiakban is igaz az, hogy az elméleti háttér ismertetése rövid és lényegre törő, azokra a teoretikus elemekre helyezi a hangsúlyt, amelyek a mandátumallokációs eljárások megismeréséhez és a velük kapcsolatos dilemmák megértéséhez feltétlenül szükségesek. Ez kifejezetten javára válik a könyvnek, ugyanis lehetővé teszi, hogy a szerényebb elméleti tudással rendelkező olvasó számára is jól befogadható legyen a tartalma. Ettől függetlenül a mű teljes egésze gazdag szakirodalmi háttérre támaszkodik, a nemzetközi választási irodalom lényeges szereplőinek munkássága – Gallagher-től Lijphartig – megjelenik a magyarázatokban.

A többségi (relatív és abszolút) és félarányos formulák (blokk-, kumulatív és limitált szavazat, *Single non-transferable vote*) leírásánál mutatkozik meg először a könyv egyik nagy erőssége: Az áttekinthető, részletes magyarázattal ellátott táblázatok, amelyek segítségével pillanatok alatt érthetővé válnak a különböző man-

---

1 Debrecen: Debreceni Egyetemi Kiadó 2015.

2 FABIÁN György – KOVÁCS László Imre: *Voksok és mandátumok* (Budapest: Villányi úti könyvek 1998).

dátumkiosztási technikák. Bizonyos esetekben a szerző több forgatókönyv kiszámítását is szemlélteti, ami jól érzékelteti a leadott voksok megoszlásának hatását az eredményre. Ez elengedhetetlenül fontos, hiszen egy, az arányosságra fókuszáló választási tankönyvnek ismertetnie kell, hogy a szavazatarányok megoszlása milyen lényegi szereppel bír a mandátumkiosztás során előforduló torzító hatások kialakulására. A könyv ennek az elvárásnak maradéktalanul megfelel.

Az arányos formulák részletes ismertetése előtt esik szó az arányosság és a képviselet elméleti kérdéseiről, különös tekintettel az explicit és implicit küszöbökre, illetve az effektív pártszámokra. Ebben a fejezetben a szerző ismerteti a „választási rendszerek arányosságát” befolyásoló szempontokat. Az ezt követően leírt tényezők listája szakmailag teljesen helytálló, azonban az említett kifejezés valamelyest pontosításra szorul. Már csak a tankönyvi jellegnél fogva is érdemes kerülni a „rendszer arányossága” kifejezést, hogy az olvasóban tudatosuljon, az aránytalanság a választási eredmény jellemzője. Megfelelő bementi adatokkal (szavazatarányokkal) ugyanis szinte kivétel nélkül minden választási szisztéma képes tökéletesen arányos mandátumkiosztásra. Szörszálhasogatónak tűnhet ez a különbségtétel, de egyfajta „good practice” jelleggel érdemes neki figyelmet szentelni. A választási rendszerek a mandátumkiosztás során természetesen torzítanak, azonban ez inkább lehetőség, mint szükségszerűség, és az alkalmazott fogalmaknak ezt ki kell fejeznie. Szerencsésebb lenne ezt a választási rendszer arányos, illetve aránytalan hajlamaként megfogalmazni. Az arányosság elméletének az ebben a fejezetben olvasható tárgyalása egyértelművé teszi, hogy mindezzel a szerző is teljes mértékben tisztában van, így a kissé pontatlan megfogalmazásnak a könyv tartalma szempontjából nincsen különösen nagy jelentősége.

Az arányos formulákról szóló fejezet végigvezeti az olvasót az ilyen típusú elosztási technikák klasszikus megoldásain, a legnagyobb maradék módszereken (a Hare, a Hagenbach–Bischoff, a Droop és az Imperiali kvótákon), és a legmagasabb átlag eljárásokon (D’Hondt, Saint-Lague). Mindez még kiegészül a Single Transferable Vote (STV) rövid ismertetésével. Mindegyik felsorolt mandátumkiosztási módszer szemléletes levezetéssel, áttekinthető számításokkal kerül bemutatásra, ugyanúgy, ahogyan a korábbi fejezetekben megszokhattuk. A legmagasabb átlag típusú módszerek fejezetét lezáró összehasonlítás és az osztósorok elemzése kiválóan demonstrálja, hogyan is működnek ezek a formulák, rávilágít a köztük lévő lényegi eltérésekre – amelyek elsősorban a nagyobb pártok felülreprezentálásának mértékében ragadhatók meg.

Ezek a fejezetek jól összegzik a gyakorlatban alkalmazott mandátumelosztási módszereket. Összefoglalóan a könyv első részével kapcsolatban egyetlen hiányosság róható csak fel: A kombinált (közkeletűen „vegyes”) rendszerekről csak kevés említés esik, ahogyan a különböző kompenzációs és premizációs mechanizmusokról sem tartalmaz részletes elemzést a mű. Ez indokolható azzal, hogy az itt tárgyalt formulák valójában a mandátumkiosztás tiszta alapesetei, a könyv maga

nem értekeznek választási rendszerekről, csak az azokban alkalmazott eljárásokról, a szisztémák „építő elemeiről”. Csakhogy a kompenzációs és premizációs eljárásoknak az eredményre – és így a képviselőre és az arányosságra – gyakorolt hatása korántsem elhanyagolható. Akár a görög rendszer győztest segítő premizációs megoldása, akár a magyar szisztémában alkalmazott – és egyébként jogosan vitatott – premizáció erre kiváló példákat szolgáltatnak. Magyarországon eddig hét választás zajlott le valamilyen kompenzációs mechanizmus alkalmazásával, így ezek a technikák aktuálisak a hazai olvasók számára is. A kombinált rendszerekben – erre egyébként utalást találunk a könyvben is – a többségi és az arányos komponensek egyensúlya és kapcsolata olyan sajátos dinamikát eredményez, ami nagyban befolyásolja a mandátumelosztás végkimenetelét (gondolhatunk itt például az olasz Scorporóra). Ezeknek az elemeknek a kihagyása nem csökkenti a könyv érdemeit, hiszen a szükséges alapvető eljárások mind helyet kaptak az anyagban, de talán mégis érdemes lett volna egy rövidebb fejezetet szentelni nekik.

A könyv első része az arányossági mutatók részletes leírásával zárul, a szerző bemutatja az arányossági együtthatót, illetve többek között a Rae, Loosemore–Hanby és a Gallagher féle indexeket is. Mindegyik mutató részletes elméleti és gyakorlati levezetéssel szerepel, esetleges hibáik, alkalmazásuk hátrányai jól érthető magyarázatot kaptak. Az arányosság ábrázolása és az arányossági profil bemutatása is nagy magyarázó erővel bír, szépen szemlélteti a szavazatok mandátummá alakítása során keletkező torzító hatásokat.

A könyv második, rövidebb része három állam (Kanada, Egyesült Királyság és Hollandia) példáján keresztül mutatja be az előzőekben ismertetett mechanizmusokat. Mindhárom ország esetében rövid politikatörténeti áttekintést kapunk, kiegészítve a pártrendszer és választási szisztéma leírásával. Az országválasztás érdekessé teszi az összehasonlítást, elsősorban Kanada és az Egyesült Királyság esetében. E két ország esetében ugyanis az eltérő körülmények között alkalmazott azonos választási formula hatásai ismerhetők meg. A holland választási szisztéma pedig az arányos rendszerek klasszikus példája, ahol a mandátumelosztás során mind a legmagasabb átlag, mind a legnagyobb maradék módszereket alkalmazzák. Mindhárom esettanulmányt táblázatok és grafikonok illusztrálják, amelyek nagyban segítik az eredmények áttekinthetőségét és könnyű értelmezését.

A „Választás és arányosság” mindent összevetve kiválóan alkalmas tankönyvnek a választási rendszerek működésének és az arányosság kérdéskörének oktatásához. Szakmailag megalapozott, jól érthető leírását tartalmazza a mandátumelosztásra és az arányosságra vonatkozó alapvető tudásanyagának. Az észrevételezett apróbb hiányosságoktól függetlenül jól megszerkesztett, kerek egész az alkotás, amelynek az oktatók és a diákok biztosan nagy hasznát veszik majd a jövőben.